
**Варненски свободен университет
“Черноризец Храбър”**

РЕЦЕНЗИЯ

от доцент доктор Юрий Петров Търкаланов,
Академия на МВР

на дисертационния труд на
Тодор Кирев Тодоров

на тема „Защита на българските национални интереси в периода от
Освобождението до Независимостта 1878-1908”,
представен за получаване на образователна и научна степен „доктор”

05.02.24“Организация и управление извън сферата на материалното
производство (национална сигурност)”

2012 г.

1. Актуалност и значимост на разработвания научен проблем

Дисертацията е свързана с период от българската история, който в никакъв случай не е останал незасегнат от историческата наука. И това личи от многото публикации с подобен характер, които авторът посочва в използваната литература. Значимостта на работата произтича от търсенето на съвременен контекст за разглеждане на темата.

Защитата на националните интереси е „другото име” на националната сигурност, разбрана в най-широк смисъл. Защитата на националните интереси в сложната геополитическа обстановка е сериозен проблем за всяка държава, включително и за такава с потенциала на България, която не бих определил като малка. В контекста на Европа тя е със средно големи размери, но върху нас тегне комплекс, натрупан през годините, включително и през разглеждания в дисертацията период, когато съдбата ни се е решавала преобладаващо от външни сили.

Системата на международните отношения през втората половина на 19 и началото на 20 век и тази в началото на 21 век твърде много се различават, макар че и сега „големите” в териториално и особено в икономическо отношение имат по-голяма тежест на международната сцена.

В този смисъл намирам направеният в дисертацията анализ за полезен не само в исторически план, но и от съвременна гледна точка. Съгласен съм с автора, че прецизните външнополитически решения следва да се съобразяват с интересите на големите държави, но бих разширил – да отчитат цялото сложно съчетание от интереси и цели, характерно за системата от международни отношения в началото на 21 век. В това отношение българската външна политика и като цяло поведението на България през разглеждания период може да ни покаже, както е модерно да се казва, „добри практики”.

2.Обща характеристика на структурата и съдържанието на научния труд

Изследователския инструментариум на дисертационната разработка е добре подбран. Обектът и предметът са ясно формулирани. Целта и задачите насочват към получаване на значими резултати. Направено е необходимото съдържателно и времево ограничение на обхвата на изследването. Личи намерението работата да не се „затвори” само в исторически рамки и хронология, а да получи необходимата управленска насоченост съгласно избраната научна специалност. Намирам в това резултат от добрия синхрон между автора и неговите научни ръководители. Методиката на изследване е богата и включва наред с другите и структурирани методи като например граф-анализ. Емпиричната база на изследването е формирана изключително върху изучаването на литературни източници с исторически характер. Това е обяснимо от гледна точка на избрания период, но би могла да се допълни чрез събиране и на емпирична информация, отразяваща съвременното виждане за събитията.

Без да поставям под съмнение резултатите от анализа като цяло, намирам структурата за твърде нетрадиционна. Дисертацията се състои от увод и заключение и от 7 параграфа. Разбира се, авторът има право и на подобно решение, но при избрания подход към изложението важни елементи на синтеза, поставени като четвърта задача (Предлагане на механизъм за защита на националната сигурност на България, за защита на националните интереси и реализиране на външнополитическите цели) са представени в заключението. При положение, че се търсят препратки към съвременните проблеми на сигурността, за мен остават недостатъчно разработени важни теоретични проблеми, като например за това какво е национален интерес, цел, национален идеал.

Първият параграф разглежда българския национален идеал и неговата институционална реализация. Сполучливо е представено формирането на визията за бъдещето на българския народ през 18 и 19 век, като е направен сравнителен анализ с подобни процеси при останалите балкански народи (гърци, сърби, румънци). Проследени са и историческите събития, довели до създаването на самостоятелна българска държава и е направена оценка на степента на реализация на българския национален идеал.

От тук нататък се анализират външнополитическите измерения на неговата пълна реализация, като не се засягат, освен рядко, във външнополитически контекст, вътрешнополитически и икономически аспекти.

В следващите няколко параграфа (втори, трети, четвърти, шести) анализът е основан на класификацията на факторите на неуправляеми (характеристики на тези дадености и положения, върху които не може да се оказва целенасочено въздействие за изменение и промяна) и управляеми. Към неуправляемите фактори от геополитическо естество са отнесени Англия, Русия, Франция, Австро-Унгария, Германия и Италия, а от регионално естество – Гърция, Сърбия и Румъния. Специално е направен анализ на ролята на Османската империя като регионален фактор. Достатъчно пълно са представени интересите на изброените държави, с които България се съобразява при реализацията на външнополитическите си цели.

Като управляеми фактори, по аналогия, са определени такива, върху които може да се оказва въздействие. По принцип този подход е работещ, доколкото очертава възможностите пред българската държава. Към тези фактори, позовавайки се на „изследователи” са отнесени (цитирам с.106): “монархически институт, парламент, правителство, политически партии, печат и пропаганда, обществено мнение, народни маси, Екзархията,

четническата движение, македоно-одринската емиграция в България и др”. Направен е подробен анализ на ролята на тези фактори при реализацията на българските национални интереси. И все пак остава въпросът – ако тези активни, а в някои случаи решаващи фактори са „управляеми”, кой ги управлява, кой оказва въздействие върху тях?

Петият параграф разглежда ресурсите и средствата за реализиране на българския национален идеал. Разгледани са „материалните” ресурси (армия, разузнавателни ресурси, външнополитически ресурси), както и тези от социално-психологически характер. Намирам анализа за изключително сполучлив и подчинен на съвременните разбирания за съвкупността от ресурси за реализацията на националните интереси.

Седмият параграф по определен начин носи основната тежест в дисертацията. Именно в него са разгледани успешните външнополитически стъпки на българската държава за реализиране на националния идеал и националните интереси, отчитащи сложното съчетание на външнополитически фактори – Съединението и обявяването на Независимостта.

Анализът очертава модел на външнополитическо поведение, основан на адаптация, използване на противоречията и промяна във влиянието на различни фактори, което може да се приеме и като потвърждение на изследователската теза, формулирана в увода.

Дисертационният труд е написан в ясен и лесен за възприемане стил. Научният апарат е изграден според правилата. Текстът и списъкът на използваната литература, съдържащ 309 позиции, показват задълбочено познаване на изследователския проблем. Основната част сполучливо се допълва от приложенията.

3. Оценка на резултатите и приносите в дисертационния труд

Резултатите от изследването, изложени в дисертацията, не предизвикват съмнения по отношение на участието на автора в получаването им.

Изложението на претендираните приноси отразява постиженията на автора, но формулировката им не удовлетворява напълно. За мен най-важният резултат с приносен характер с теоретична насоченост е очертаването на основата на историческия опит модел за поведение, отчитащ всички възможности и ограничения на външнополитическата среда. Приложение на този модел към политиката на „малката” (или с по-ограничени ресурси) държава е приносен резултат с практически характер и със съвременно звучене.

Дисертационният труд по нов начин интерпретира знанията, отнасящи се към началния период от съществуването на българската държава след Освобождението, като ги поставя в съвременния контекст на сигурността. Това прави разработката използвана при изследването на проблемите на сигурността и преподаването в тази сфера.

4. Оценка на автореферата и публикациите по темата на дисертацията

Авторефератът като цяло отразява съдържанието на дисертационния труд. Налице е обаче разминаване в параграфи 3 и 4 (разменени места в дисертацията и автореферата). Представянето на приносите е твърде разширено и повтаря части от изложението. Има елементи в оформлението, които отразяват старата процедура по защита на докторски дисертации.

Посочена е една публикация по темата на дисертационния труд, което е на границата на минимума на изискванията.

5. Критични бележки

Освен отправените бележки по-горе смятам, че резултатите от анализа на историческите събития и биха могли в по-голяма степен да послужат

като база за изграждане на управленския модел на поведение в сложна външнополитическа ситуация. На места историческата хронология “натежава”.

Формулировката “модел за управление на малките държави” звучи твърде общо и се нуждае от конкретизация - примерно в насока управление в сложна и нестабилна среда, каквато е днешната и която авторът визира още в началото на своята разработка. Именно с тази констатация е свързана и моята препоръка за по-нататъшната работа на докторанта – прецизиране и обогатяване на предлагания модел, който има евристичен потенциал и може да се използва в аналитичната дейност в сферата на сигурността и в научните изследвания по тази проблематика.

4. Заключение

Критичните бележки не намаляват стойността на получените резултати. Представен е самостоятелен дисертационен труд, който отговаря на изискванията на Закона за развитието на академичния състав и Правилника за неговото прилагане за придобиване на образователната и научна степен “доктор”.

Давам положителна оценка на дисертационния труд на тема “Защита на българските национални интереси в периода от Освобождението до Независимостта 1878-1908”. На автора Тодор Кирев Тодоров следва да се присъди образователната и научна степен “доктор” по 05.02.24. “Организация и управление извън сферата на материалното производство (национална сигурност)”.

27.06.2012 г.

Доц. д-р Ю. Търкаланов: